

Historia powstania

2013-10-29

Geneza tworzenia obszarów Natura 2000, historia powstania sieci w Polsce

Pierwszym wspólnotowym aktem dotyczącym ochrony przyrody była dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Directive 79/409/EEC on Wild Birds), w skrócie zwana Dyrektywą ptasią. Dyrektywa ta była wielokrotnie zmieniana, dlatego też w 2009 r. została zastąpiona nową dyrektywą - dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa. Zasadnicze cele dyrektywy to: ochrona i zachowanie wszystkich gatunków ptaków naturalnie występujących w stanie dzikim w Unii Europejskiej, prawne uregulowanie zasad handlu i pozyskiwania ptaków łownych.

Polska podpisując **Traktat Ateński 16 kwietnia 2003 r.**, stanowiący podstawę prawną przystąpienia kraju do Unii Europejskiej, zobowiązała się do wyznaczenia na swoim terytorium sieci Natura 2000. Przepisy unijne stanowiące podstawę dla tworzenia sieci Natura 2000 zostały wprowadzone do polskiego prawa wraz z opublikowaniem ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Przygotowania do wprowadzenia sieci Natura 2000 w Polsce rozpoczęły się już w końcu lat 90. Przygotowano wówczas wstępne analizy zasobów siedlisk i gatunków wymagających ochrony. Prowadzone były także negocjacje na temat uzupełnienia przepisów unijnych o siedliska i gatunki wymagające ochrony w Polsce, a nieobecne w krajach starej Unii Europejskiej i w konsekwencji też nie objęte ochroną ówczesnego prawa unijnego. W działaniach tych uczestniczyli przede wszystkim naukowcy z Instytutu Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk z Krakowa i urzędnicy Ministerstwa Środowiska.

Eksperti z Centrum Informacji o Środowisku i Instytutu Ochrony Przyrody w Krakowie opracowali w 2001 r. "**Koncepcję sieci Natura 2000 w Polsce**". Dokument ten zawierał wstępną identyfikację, opisy obszarów, wykazy siedlisk i gatunków oraz form ochrony na obszarach rekomendowanych do sieci, także mapy przedstawiające lokalizację tych obszarów. W propozycji tej obszary wyróżniające się pod względem przyrodniczym zajmowały 13,5% powierzchni kraju.

W latach 2002-2003 koncepcja sieci Natura 2000 w Polsce rozwijana była przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska współdziałającą z Instytutem Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk w Krakowie oraz Zakładem Ornitologii Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku i Centrum GRID Warszawa. Naukowcy z tych ośrodków otrzymywali dane od Wojewódzkich Zespołów Realizacyjnych, grup specjalistów, głównie przyrodników powołanych przez wojewodów do tworzenia koncepcji sieci w poszczególnych województwach. Dane te były zestawiane w formularzach wymaganych przez Komisję Europejską.

W 2004 r. przeprowadzone zostały konsultacje społeczne, w trakcie których samorządy powszechnie wyraziły sprzeciw dla przedstawionych propozycji., niemniej w maju 2004 r. rząd polski przekazał Komisji Europejskiej koncepcję sieci obszarów siedliskowych Natura 2000, a w lipcu 2004 r. ukazało się rozporządzenie wyznaczające ostoje ptasie.

Ograniczenie sieci Natura 2000 spowodowało niezadowolenie środowisk eksperckich i organizacji pozarządowych zaangażowanych wcześniej w jej tworzenie. Efektem tego była publikacja w grudniu 2004 r. tzw. listy cieni (**Shadow List**) obszarów Natura 2000. Opracowanie to zawierało krytyczny przegląd zatwierdzonego projektu oraz propozycje uzupełnienia sieci Natura 2000 adekwatnie do kryteriów unijnych.

Komisja Europejska wystosowała do polskiego rządu ostrzeżenie w związku z niedostatecznym poziomem wdrożenia sieci Natura 2000. Wobec braku zdecydowanych działań naprawczych ze strony Polski, w kwietniu 2006 r. rozpoczęła "procedurę naruszeniową". W grudniu 2006 r. Komisja Europejska wystosowała tzw. uzasadnioną opinię w odniesieniu do naruszenia Dyrektywy ptasiej, przez nie wyznaczenie odpowiednich obszarów ptasich, co było ostatnim krokiem przed skierowaniem skargi do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w Luksemburgu. Ponieważ i to nie dało oczekiwanych efektów w grudniu 2007 r. Komisja wniosła do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości skargę dotyczącą wyznaczenia niewystarczającej liczby obszarów specjalnej ochrony ptaków przez Polskę.

Stanowisko Komisji Europejskiej spowodowało, że sieć Natura 2000 była sukcesywnie uzupełniana w kolejnych latach. Równocześnie także, w miarę gromadzenia nowych danych, dopracowywana była też Shadow List.

Do końca 2008 r. rząd Polski wyznaczył w drodze rozporządzenia 141 obszarów specjalnej ochrony ptaków oraz wysłał do Komisji Europejskiej 364 propozycje specjalnych obszarów ochrony siedlisk. Komisja Europejska decyzjami z listopada 2007 r., stycznia oraz grudnia 2008 r. zatwierdziła te obszary jako obszary mające znaczenie dla Wspólnoty, w wyniku czego stały się one "niepoprawnymi" obszarami Natura 2000.

W 2008 r. podjęte zostały prace nad kolejnym rozszerzeniem sieci specjalnych obszarów ochrony siedlisk. We wszystkich województwach powołano Wojewódzkie Zespoły Specjalistyczne, złożone z ekspertów, które opracowały projekt rozszerzenia sieci. 29 października 2009 r. Minister Środowiska przesłał do Komisji Europejskiej listę 454 nowych obszarów i 77 powiększeń obszarów już istniejących. W rezultacie siedliskowa część sieci wzrosła do 823 obszarów pokrywając ok. 11% powierzchni lądowej Polski. W dniach 24-25 marca 2010 r. odbyło się Bilateralne Seminarium Biogeograficzne weryfikujące kompletność sieci specjalnych obszarów ochrony siedlisk w Polsce, podczas którego strona polska odebrała gratulacje od Komisji Europejskiej za znaczne przyspieszenie prac, wynikające z działalności Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska przez co proces wyznaczania sieci Natura 2000 w Polsce został uznany za zakończony.

Obecnie w Polsce sieć Natura 2000 zajmuje prawie 1/5 powierzchni lądowej. W jej skład wchodzi **845 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (obszarów "siedliskowych" - przyszyłych specjalnych obszarów ochrony siedlisk)** oraz 4 proponowane obszary mające znaczenie dla Wspólnoty, wysłane do Komisji Europejskiej i oczekujące na jej akceptację, a także **145 obszarów specjalnej ochrony ptaków**.

- [Historia wyznaczania obszarów specjalnej ochrony ptaków](#)
- [Historia przekazywania i zatwierdzania listy obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty](#)

W granicach województwa polskiego sieć obszarów Natura 2000 obejmuje obecnie 22 obszarów o łącznej powierzchni 41 454 ha, co stanowi 4,4% powierzchni województwa. Są to:

- 4 obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) o łącznej powierzchni 14 160,4 ha: Zbiornik Otmuchowski PLB160003, Zbiornik Nyski PLB160002, Zbiornik Turawa PLB160004 oraz Grądy Odrzańskie PLB020002.

- 17 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (OZW) o łącznej powierzchni 27 194,5 ha: Forty Nyskie PLH160001, Góra Świętej Anny PLH160002, Kamień Śląski PLH160003, Ostoja Sławniowicko-Burgrabicka PLH160004, Bory Niemodlińskie PLH160005, Góry Opawskie PLH160007, Dolina Małej Panwi PLH160008, Lasy Barucickie PLH160009, Łąki w okolicach Chrzastowic PLH160010, Łęg Zdieszowicki PLH160011, Łąki w okolicach Karłowic nad Stobrawą PLH160012, Łąki w okolicach Kluczborka nad Stobrawą PLH160013, Opolska Dolina Nysy Kłodzkiej PLH160014, Przylęk nad Białą Głucholańską PLH160016, Teklusia PLH160017, Rozumicki Las PLH160018, Żywocickie Łęgi PLH160019, Dolina Budkowiczanki PLH160020.

Dodatkowo, w niewielkich częściach w granicach Opolszczyzny zlokalizowano OZW Załęczański łuk Warty PLH100007 oraz OZW Grądy w Dolinie Odry PLH020017.

Najmniejszym powierzchniowo obszarem Natura 2000 jest OZW Forty Nyskie PLH160001 (55,4 ha), a największym OSO Grądy Odrzańskie PLB020002 (7 880,7 ha w województwie opolskim). Obszary Natura 2000 występują na terenie 11 z 12 powiatów województwa, w granicach 40 z 71 gmin.

Większość ostoi siedliskowych występuje na terenach nizinnych. Jedynie OZW Góra Św. Anny zlokalizowana jest na Wyżynie Śląskiej (Chełm), a OZW Góry Opawskie obejmuje krańcowe, wschodnie obszary Sudetów.

Łącznie w opolskich OZW stwierdzono występowanie 26 typów siedlisk przyrodniczych wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Siedliskowej, z których 5 to siedliska o znaczeniu priorytetowym (zagrożone są zanikiem na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej, za którego ochronę Wspólnota ponosi szczególną odpowiedzialność z powodu wielkości jego naturalnego zasięgu mieszczącego się na terytorium tych państw). Największą powierzchnię w opolskich obszarach Natura 2000 zajmują siedliska leśne. Pod względem liczby siedlisk, których obecność i powierzchnia jest podstawowym kryterium wyznaczania obszarów specjalnej ochrony siedlisk, największa ich różnorodność występuje w obszarze OZW Góra Św. Anny i OZW Bory Niemodlińskie.

Spośród 44 gatunków roślin wymagających w Polsce ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000, na terenie województwa polskiego występuje tylko 1 - widłoząb zielony (gatunek mchu należący do rodziny widłoząbowatych *Dicranaceae*), którego stanowisko potwierdzono w Górach Opawskich. Z kolei spośród 88 gatunków zwierząt wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000, na Opolszczyźnie występuje 18 gatunków zwierząt, w tym 8 gatunków ssaków, 3 gatunki płazów, 1 bezzuchwowiec oraz 6 gatunków bezkręgowców, wśród nich tylko pachnica dębowa jest gatunkiem priorytetowym, tj. gatunkiem zagrożonym, w odniesieniu do którego Wspólnota ponosi szczególną odpowiedzialność z powodu wielkości jego naturalnego zasięgu mieszczącego się na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej.

Na obszarach Natura 2000 ochronie podlegają nie tylko naturalne składniki przyrody, ale również siedliska ukształtowane przez człowieka i utrzymywane dzięki jego działalności, jak np. murawy kserotermiczne. Chronione są również siedliska wielu gatunków nietoperzy zlokalizowane w obiektach i budowach będących dziełem człowieka - kościołach, fortach, czy sztolniach. Obszary specjalnej ochrony ptaków to 3 duże zbiorniki zaporowe oraz ok. 70 km odcinek doliny rzeki Odry pomiędzy Narokiem a Wrocławiem.